

בעזה"י

ספר חסדי דוד

זהו שיעורים נפלאים מאמרי מחשבה וחסידות
שנאמרו לפני בחורי חמד
בהכנה לחגים ומועדים ובזמנים שונים

ע"י הגאון החסיד
הר"ר דוד רוח שליט"א

מגי"ש בישיבת 'היכל התלמוד'
בנשיאות מורינו הרב שליט"א

יו"ל ע"י תלמידיו שומעי לקחו
לקראת שמחת הבר מצוה של
הבה"ח יניק וחכים כמור יעקב רוח נ"י
כ"ו תמוז תשפ"א לפ"ק

© Copyright 2021

כל הזכויות שמורות

ניתן להשיג הספר,
וכן כל מי שיש לו הארות והערות, נא לפנות להמו"ל

מושה דוד ישראל הלפרן

1628 57th Street

Brooklyn NY 11204

(845) 422-0737

machonchasdeidavid@gmail.com

נערך ונסדר ע"י:

דברי ברכה

מכ"ק אדמו"ר תולדות יהודה סטיטשין שליט"א

למוציאי לאור הספר - תלמידי המחבר

ביום חמישי לסדר חוקת - ז' תמוז תשפ"א
באנו לכ"ק אדמו"ר שליט"א לקבל ברכת קדשו,
וכשראה הספר מיד האיר פניו ובירך:

ס'זאל זיין מיט אסאך הצלחה, מ'זאל קענען מוזקה זיין
דער רבים, ס'זאל מרבה זיין אור.

והוסיף בחביבות כלפי המחבר שליט"א:
ער פארשטייט גוט חסידות, ער איז א בעל מחשבה,
א מורא'דיגע מחדש. זיינע גימטריאות זענען פלאי פלאים.

מכתב ברכה מאת מורינו הרב שליט"א

תלמיד יקר בשיבתנו הקדושה הבה"ח משה דוד הלפרין הי"ו 'רחש לבו דבר טוב' באמרו 'מעשי למלך', מאן מלכי רבנן. והקדיש עטו ועתו לסדר מאמריו הנפלאים של מאיר עיניהם של ישראל המגיד שעור האהוב והמיוחד מוכתר בשלש הכתרים ידיד נפשי הרה"ג ר' דוד רוח שליט"א, דבר דבור על אופניו בטוב טעם ודעת.

לפניכם ספר 'חסדי דוד' שכשמו כן הוא, מאמרים שתוכנם מבטאים מה שאמר שלמה המע"ה 'פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה'. תורתו של הרה"ג הנ"ל תחילתו חסד וסופו חסד! תורה עמוקה מלאה באהבה וחסד, אהבת השי"ת ואהבת ישראל. זכה הרה"ג ר' דוד שליט"א וזוכה לסקל הדרכים לפלש היערות ליישר ההדורים ולמצא המסילה לליבם של תלמידים הגונים שומעי לקחו. הדברים עמוקים מצד אחד ומלהיבים מצד שני, בבחינת 'סולם מצב ארצה' - אעפ"י ש'ראשו מגיע השמימה', וכל מי שיש בו יראת שמים דבריו נשמעים ועושים פירות, עליו נאמר.

ברוך רחמנא דיהב אוריאן תליתאי לעם תליתאי על ידי תליתאי - הערבי נחל מביא בשם חכם שאמר כי מה שכבשו ישראל את הארץ שלא כדרך הטבע, היינו לפי שהתורה היא דפוס העולם ובתורה נברא העולם, וארץ ישראל הוא אדוק בתורה וכל חלק ממנה חיותו הוא מחלק תורה המתייחס אליה, וכאשר קבלו ישראל התורה וקיימוה, נמצא כל חיות ארץ ישראל היה בידם, לזאת כבשוה בלי עמל ויגיעה. והנה נודע, כי שם כל דבר הוא החיות והפנימיות של אותו דבר, כי נפש חיה הוא שמו. וזהו שאמר הכתוב, כי כשהגיעו אל יושבי דביר ושם דביר 'לפנים' דייקא, ר"ל שם של דביר החיות והפנימיות שלו הוא קריית ספר, וארז"ל אלו ש' הלכות שנשתכחו בימי אבלו של משה, שזהו היה החיות של אותו המחוז, ממילא בהגיעם לשם תשש כחם ולא יכלו לכבוש בהיות לא היה בידם החיות של אותו המחוז, לכן אמר כלב אשר יכה את קרית ספר דהיינו שיחזור ההלכות מפלפולו, וממילא ולכדה שילכד העיר אח"כ ונתתי לו כו' וילכדה עתניאל כו' כמאמר רז"ל שהחזירו מפלפולו ואז לכד המחוז ההוא, ע"כ.

ונמצינו למדים שכל מקום וכל מחוז יש לו תורה השייכת לו דווקא, ורק ע"י התורה שלו אפשר לכבוש המקום. וכן י"ל דכל אדם ואדם יש לו התורה שלו ואפשר לכבוש רק ע"י תורתו. וכן כל דור ודור יש לו התורה שלו ואפשר לכבוש הדור רק ע"י תורתו. דברי תורה המובאים בספר חסדי דוד הם אוריאן תליתאי דברי תורה שנאמרו במקומות שונים ומשונים כל מקום והתורה השייכת אליו, וכן כל בחור ובחור והתורה השייכת לשורש ענייניו ותכונותיו, וכן תורה של דור דור ודורשיו.

החותם לכבוד התורה ולומדיה
ולכבוד ידי"נ הנ"ל שליט"א
בנימין אלימלך אייזנברגר

בשער הספר

יגילו המשפיעים וירננו המקבלים בהגלות נגלות אור יקרות קובץ זה המכיל בתוכו מהני מילי דמעלייתא מלאים זיו ומפיקים נוגה אשר תוכם רצוף אהבה ויראה השקפה וחסידות בטוב טעם ושום שכל, להלהיב את הלבבות בהבערה ללהב יצאת, ליישר מסילות נכוחות לעם מבקשי רצונך, להורות להם את הדרך הישר והרצוי בו יצעדו בתעצומות ובמישרים.

זה לנו ארבע שנים שוים לטובה שחבלים נפלו לנו בנעימים אף נחלת שפרה ומה נעים גורלנו, שזכינו לשמוע דבר ה' מפי איש האשכולות דולה ומשקה מתורתו לאחרים ולתלמידיו יותר מכולם, הגאון החסיד **רבי דוד רוח שליט"א**, ר"מ ומשפיע בישיבתנו הרמה 'היכל התלמוד', ואסירי תודה הננו לו על אשר פתח בפנינו את שערי אוצרותיו המלאים מזן אל זן בכל כלי חמדה, והיה לנו לעינים ללמדנו בינה יתירה ולחכמנו בדעת נכוחה, דבר דבור על אופניו, תורי זהב עם נקודות הכסף אשר לא יסולאו בפז וכל חפצים לא ישוו לעומתם.

ולא שררה הוא נותן לנו, להיות מושלים בידיעות רבות ונשגבות, אלא עבדות, להיותנו עבדים לעבדי ה' נתונים נתונים לעשות רצון וחפץ יוצרנו ביראה הקודמת לחכמה, ואם כי הדברים מצד עצמם ממולאים בהדר גאון ה' וביראה הטהורה, כפולה ומכופלת רוח הדברים והשראתם כאשר המה יוצאים מפורשים מלב טהור ישכיל פיהו ברוח נכון ובכוונה רצויה, ונכנסים אל לבות שומעיהם למען יעמדו ימים רבים.

ואף גם זאת שעלה בידינו ללקט לפונדק אחד בזו השעה אך ורק מעט מזעיר מריבוי שיעוריו, כפי מה שנמצא באמתחותינו וכפי מסת הפנאי, ויהיו אלו בבחינת מועט המחזיק את המרובה ללמד על הכלל כולו, ובעזרת השם עוד חזון למועד נשוב בהשלמת הדפסתן של יתר דרשותיו המחכימות להחיות בהם כל לבבות דורש ה'.

קראנו שם הספר 'חסדי דוד' כמאמר הכתוב (ישעיה נה, ג) "הטו אזנכם ולכו אלי שמעו ותחי נפשכם ואכרתה לכם ברית עולם חסדי דוד הנאמנים", וכפי שידוע מספרי אמת (עי' זוה"ק ח"ב קסט.) דאינון נצח והוד אשר כידוע הם משפיעים, וכך גם מאמרים הללו נאמרו להלהיב ולהשפיע על לבבות בחורי חמד תלמידי ישיבתנו הקדושה. וכן ידוע מפי ספרים וסופרים לרמז שם המחבר בתוך שם הספר, והנה 'חסדי דוד' בגימטריא דו"ד ב"ן יהודה, חושבנא דדין כחושבנא דדין.

זמנא דקא גרים בהאי שעתא לאסוף ולערוך משיעוריו המופלאים ולהדפיסן אידרא בעידן חדוותא, לרגל השמחה הגדולה השרויה במעונו, כאשר בנו היקר, יניק וחכים, הבה"ח **יעקב** ני"ו נכנס לעול התורה והמצוות, ואמרנו וענינו לעשות לו יקר וגדולה ולהביע בזה הערכתנו והוקרתנו במידה טובה, ומיגו דזכי לנפשיה זכי נמי לאחרני.

אין כוחנו אלא בפה להעתיר אל ה' בכל לבב, שיזכה המגי"ש שליט"א לרוות רוב נחת ותענוג מחתן הבר מצוה ומכל יוצאי חלציו, בשמחה וטוב לבב מרוב כל, ומתוך אושר וכל טוב סלה, בריות גופא ונהורא מעליא, הרחבת הדעת ושלוות הנפש, באין מחסור כל ובלי שום מניעות. ויזכהו השי"ת להמשיך בדרכיו המהוללים לקבץ פעלים ולהרבות חיילים לתורה ולתעודה, לגדל ולרבץ עדרי צאן קדשים בעקבי הצאן על דרך ישראל סבא, ואך טוב וחסד ירדפוהו לנצח נצחים ולעולמי עולמים.

הננו אתאנו בהדרת קודש וביראת הכבוד לברך ולהודות אל מול פני עמוד האש ההולך לפנינו להאיר דרכינו ולהחיות נפשותינו, רוענו הנאמן כאב אל בן ירצה, צבי תפארתנו ועטרה לראשנו, מורינו הרב ראש ישיבתנו הק' הגאון הצדיק **רבי בנימין אלימלך אייזענבערגער** ה' יאריך ימיו ושנותיו בטוב ובנעימים, אשר ירד מן ההר אל העם לראות את שלום הצאן, והקים בדם לבו את ישיבת 'היכל התלמוד' במטרה אחת ויחידה, לגדל דור חדש נאמנים לה' ולתורתו אשר כל רואיהם יעידון כי המם זרע ברך ה', לבל ידח ממנו נדח אין פרץ ואין יוצאת ואין צווחה ברחובותינו, ויהי ידיו אמונה בחמלת ה' עליו להצליח במגמותיו ולראות ברכה מרובה בעמלו, ותהילה לא-ל שהישיבה הקדושה קנתה לה יד ושם טוב בעולם התורה והחסידות, ושוקקת חיים של אהבת תורה ויראת שמים למן הבוקר ועד הערב ועד

בכלל. והן כל אלה עשתה ידו ביגיעה מפרכת וטירחא מרובה, ותמיד עיניו בה מראשית השנה ועד אחרית שנה, לרומם ולהגביה כל תלמיד עשרת מונים למעלה להשכיל, באהבה עזה וחיבה יתירה לכל תלמיד ותלמיד באשר הוא בחן וחסד ורחמים.

כן נזמרה לרום מעלת כבוד המשגיח היקר, מסור ונאמן אהוב ונחמד, בתורת ה' חפצו וביראת ה' כל היום, הרה"ח רבי אשר יונה טעסלער שליט"א, הוא הגבר הקים עולה של תורה במסירות אין קץ, ועושה צדקה וחסד בכל עת להיותו מוכן ומזומן בכל יום ובכל שעה לרווחתם של כל התלמידים ברוחניות ובגשמיות באופן נעלה ונשגב ביותר. ואם אין קמח אין תורה, הנה כי כן חובה נעימה עלינו להודות ולהלל להנהלת ישיבתנו הקדושה בנאמנות ומסירות על צד שכולו טוב, ובמיוחד נרים על נס מפעלותיו הברוכות של ידידנו האהוב הר"ר מאיר צבי שטערן הי"ו, אשר מתמסר לטובת ישיבתנו הקדושה בעוז ותעצומות למעלה מן המשוער.

עלינו לשבח להני צנתרי דדהבא אשר השקיעו ממיטב זמניהם להיות לנו לעזר ולסעד בהוצאת הקובץ, הלא המה: הרה"ח ר' משה האלבערשטאם שליט"א אשר עבר חלק נכבד מקובץ זה והעיר בהארותיו המחכימות והמועילות. הגה"ח ר' יעקב יצחק אייזיק הערמאן שליט"א שהיה לנו לעינים בכמה מראי מקומות בתורת הח"ן, והרה"ג ר' יהודה זילבער שליט"א שציין לנו מקורות במאמרי חז"ל. ובזו השעה נודה בכל לבב לאנשי חיל שהרימו תרומת ה' בנפש חפצה, להגדיל תורה ולהאדירה בשערים.

מודים אנחנו לכל חברי ויוצאי ישיבתנו הקדושה שעמדו לימיננו בהוצאת קובץ זה, כל אחד ואחד בקו שלו הועיל וייפה על פי דרכו: הבה"ח אברהם בנימין בודק, הרב אריה הכהן פערלשטיין, הבה"ח יהודה אריה לייב גרין (עי' איכ"ד ד טו), הבה"ח יהודה שניאור זלמן הכהן, הרב יואל באלזאם, הבה"ח יעקב יוסף גרינוואלד, ר' יקותיאל יהודה פוקסמאן, ר' לוי יצחק גראסס, הבה"ח מרדכי דוד גראס, ר' משה היעום, ר' שמחה עלבויגען. ואחרון חביב ידי"נ האבר"ך היקר ר' יצחק לאנדא אשר סייע לי רבות בהדפסת הספר.

החותם ביקרא דאורייתא

ערב שבת קודש לסדר כאהלים נטיו כגנות עלי נהר (בלק), ט"ו תמוז יומא דהילולא

קדישא של האור החיים הקדוש זיע"א, פה ברוקלין נוא יארק

משה דוד ישראל הלפרן

בשם כל תלמידי ישיבת היכל התלמוד

הקדמת המחבר

מודה אני לפניך ה' אלקי ואלקי אבותי ששמת חלקי מיושבי בית המדרש וזיכתני להיות ממזכי הרבים בישיבתנו הקדושה 'היכל התלמוד' העומד בנשיאות הגה"צ מורינו הרב רבי בנימין אלימלך אייזענבערגער שליט"א שהטיב לי בטוב לבבו לשתפני במלאכת הקודש של מסירת התורה להדריך תלמידי חמד על דרך הסלולה לנו מדור דור. ובפרט נוטל הוא חלק בראש בעריכת השיעורים שבאים המה כעת לדפוס, כי הוא עוררני מקדם על זה, ועתה נתחברו כמה קונטרסים והיו לאחדים.

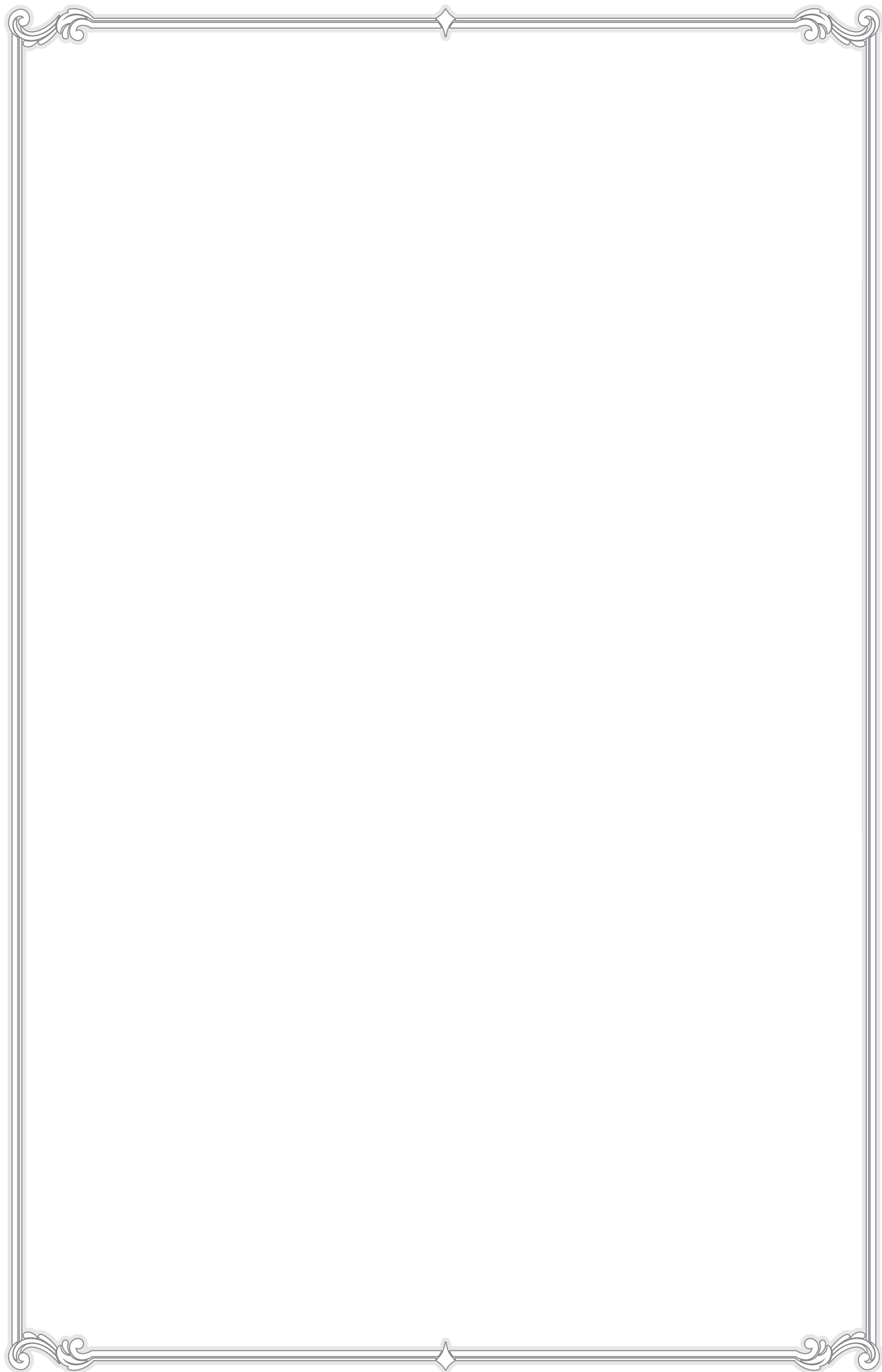
וזאת למודעי שלא נכתבו הדברים בתחילה ע"מ להדפיסם, אלא בסיבת התעוררות התלמידים לקבץ השיעורים לפונדק אחד, למען יעמדו ימים רבים. אי לכך, ימצא בהם הקורא שפעמים באו הדברים בארוכה ופעמים בקצרה כדרכה של תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר. ונדפסו הדברים לתועלת התלמידים שיודעים סגנון הדברים מפי השמועה, ואולי יהיו גם לאחרים תועלת גם כן.

הרבה למדתי מרבותי - ה"ה מורי ורבי בקש"ת אדמו"ר מתולדות יהודה סטייטשין שליט"א המאיר לנו ביסודותיו הנפלאים, ולבד מהדברים אשר הובאו משמו רבות הושפעתי מאתו, וישנם דברים רבים אשר המה עפ"י משנתו.

אפריון נמטיה לתלמידי היקר והנעים הבה"ח משה דוד ישראל הלפרן שישם לילות וימים להוציא לאור דבר נאה ומתקבל, וזכות זכוי הרבים יעמוד לו שיזכה לישוב באהלה של תורה מתוך ישוב הדעת עם שאר התלמידים, כל אחד ואחד בשמו הטוב יבורך, שעליהם נאמר ומתלמידי יותר מכולם.

ברכה מיוחדת לידיד נפשי הרה"ח ר' יואל שפיטצער שהוא אומן נפלא בעבודתו ועומד מוכן בכל צרכי הישיבה בכל עת ועונה, ישלם ה' פעלו ותהי משכרתו שלימה שיזכה לראות רוב נחת.

דוד רוח

רשימת המאמרים

שער התורה

א..... הנותן שלג כצמר - ויק"פ תשע"ט - ניו העמפשייר

ספר בראשית - ספר יצירה, ספר שמות -ספר הגאולה / מה היה התועלת בכפיית ההר הלא אונסא כמאן דלא עבד / אהבה התלויה בדבר / אהבה שאינו תלויה בדבר / קין והבל - שני דרכי העבודה / שורש הנפילה שאין עומדים על רחמי ה' / כפיית ההר ע"י ריבוי האהבה שנקרא הר / אהבת הקב"ה לישראל אינו נפסקת לעולם / נפק"מ בין שלג למים / אמונה בקדושת ישראל / הפשרת שלגים בחודש אדר

ח..... להסתפח בנחלת ה' - רעו"ד נשא תשע"ח

רבי התורה שיש בפרשת נשא / ג' מחנות דקדושה כנגד קהת מררי וגרשון / עבודת בני הגרשוני - מי שמרגיש שהוא בחוץ / חומר הפגם של לשון הרע / למה אסרה תורה לשון הרע אם הוא אמת / עונש בעל לשון הרע לילך בחוץ - שאינו מסתכל אלא על החוץ / ג' מחנות כנגד מלכות יסוד ות"ת / יאוש היפוך ענין דוד המלך ומשיח / למה החמירה התורה כ"כ בעונש הסוטה / ונקתה ונזרעה זרע - למה יזכה הסוטה לברכה / מתי נקרא נזיר קדוש ומתי נקרא חוטא / ענין הנזירות בדרך עבודה שייך לבחורים / העדר היאוש מצד הירידה ומצד העלייה / שמחה של שקר שורשו גם כן מיאוש - כעין משיח שקר / ענין קריאת הפרשת נשא אחר שבועות דייקא

יח..... טובה הארץ מאד מאד - רעו"ד שלח תשע"ט

תכלית הבריאה חיבור שמים וארץ / ב' מיני לשה"ר - נגלה ונסתר / פעמים ידבר ממעלת הצדיק ויהיה כולו לשה"ר / ביאור ענין חטא העגל והמרגלים / החילוק בין משה לאהרן / אמת ואמת לאמיתו / שורש לשה"ר - קטרוג המלאכים / קדושת הארץ תלוי במדת ביטול / בקשת משה לכנס לארץ - מתנת חנם / סילוק לשה"ר ביוה"כ ובפורים / עצת יתרו וטענת משה רבינו / שמחת המן - מת משה / מעלת יום הפורים על יום הכיפורים / בכייה של חנם / קדושת יריחו - ירושת הארץ בדרגא דמשה

לב..... כל רודפיה השיגוה - מטו"מ תשע"ט - מרוקו

מועדים וזמני מנוחה מושרשים בטבע הבריאה / הטעם שלא צוה הקב"ה בהדיא על בנין ביהמ"ק / ענין חסידות הוא מדרגה שא"א לצוות עליה / מדרגת האדם בשמירת הברית נראה בעבודת התפלה / ע"י התפלה יכולין לזכות לקדושה / בגמור העבודה יש זמן לברר רצונו האמיתי / חורבן ביהמ"ק לברר הנהגת ישראל בלי הבית המקדש / תכלית האבילות וקדושת בין המצרים - מכוון לימים נוראים

לט..... בחר שא נא עיניך - דברים - חזון תשע"ט - מרוקו

חורבן בית המקדש צרת הקב"ה או צרת ישראל / שורש החורבן - ויגרש את האדם / דוד המלך מתקן חטא אדה"ר / הבנה נכונה במס"נ נתגלה בביהמ"ק / קליפת עריות כסוי על קדושת ביהמ"ק / ואע"פ שיתמהמה עם כל זה אחכה לו / עומק ענין שמירת עינים

שער המועדים

• שובבי"ם

מז **יקרא קדישא - שיחה לימי השובבי"ם תשפ"א**

האם 'רגשי' האדם הם עצמיותו / האם 'שכל' האדם עצמיותו / עצמיות האדם - איש לפי מהללו / מדרגת האדם האיך הוא נמדד / שני סוגי 'שלא לשמה' / מקום בחירת האדם היכן הוא / זכרתי לך חסד נעורך - למה עיקר הבחירה בימי הבחרות / היכי דמי אפיקורס / האדם הוא מה שמחשיב - למה נידון לפי רוב המעשה / כח היסוד - התקשרות לחיים / טעם חומר קדושת הברית / קדושת הברית - מפתח לכל התורה כולה / ישראל קדושים הן - בעצם, הבחירה אם יתגלה הקדושה / פגם הברית אינה נוגעת בעצם קדושת ישראל / הטעם שפגם זה מביא לידי עצבות / גזירת מיתה בשרשו / הטעם שמדת יסוד נקראת 'כל' / ענין החומר של ג' עבירות / קשר פנימי לחיים אפי' כשמרגיש חיי שעה / פגם הברית - התקשרות למות / הטעם שנראה דלא מועיל תשובה לפגם זה / דוד מלך ישראל חי וקים / עומק עצמיות האדם מתגלה ע"י האמונה / השתדלות חזקיהו לתקן הפגם / כלה נבואתך וצא - גילוי הקשר למעלה מן הנבואה / סוד החתירה שחתר הקב"ה למנשה ושרשו / קדושת האמונה - עיקר קדושת ישראל / קדושת הגוף מצד האמונה / אמונה - למעלה מן הבחירה, בחירה - רק בהרגשת אור האמונה / קשר לעצמיות האלקות שלמעלה מן הדעת / תשובת רבי אלעזר בן דורדיא / את הכל יוכלו ליקח מאתי אך לא יוצרי מלבבי / יקר בעיני ה' - נתגלה ע"י מס"נ וביטול / האיסור למנות את ישראל והפגם שהיה בימי דוד / סמיכות ענין לא עמי - מספר בנ"י לא ימד ולא יספר / אל חי במקום לא עמי / הטענה על דוד שמנה את ישראל / בקשת דוד 'עשה עמי אות לטובה' / מלכות בשרשה למעלה מן היסוד / כלה נבואתך וצא - מעלת המלך על הנביא / עבודת התפילה והצעקה - תיקון הברית / בחוץ כתיב ויעתר / לעולם ירגיז אדם יצר טוב / מדת השמחה שורש התיקון / בזאת אני בוטח

פב **רוצה ה' בעמו - נספח למאמר הקודם - יתרו תשפ"א - טעקס**

• פורים

פז **ומרדכי ידע - הכנה לפורים תשע"ח**

צב **היש ה' בקרבנו - הכנה לפורים תשע"ט**

יסוד האמונה שהעולם נברא יש מאין / למה אנו מכנים הבריאה בשם יש / האין הוא המחיה את העולם בסוד הצמצום / כח האמונה ומסירות נפש למעלה מהשגה - אין / ע"י הביטול להקב"ה זוכה להתכלל באמיתת מציאותו / כשם שקבלתי שכר על הדרישה / וימת שם משה עבד ה' / קדושת ישראל מכח מדת הביטול / מת משה נולד משה - ביאור הדבר / הטעות של חטא עץ הדעת בענין יש ואין / שליחות המרגלים וטעותם / סוד החקירה שחקרו ישראל היש ה' בקרבנו אם אין / נעשה ונשמע - יש, כפיית ההר - אין / החושך נברא יש מאין והטעות בחטא העגל / הטעם שאין עמלק נופל אלא למחר / ביאור בקשת משה אם תשא חטאתם ואם אין / המשכת י"ג מדות לכפרת חטא העגל / מזל תחתון ועליון - מתגלים במגלה / נעשה ונשמע קבלה ע"פ טבע - כפה עליהם ההר ע"פ נס / הכנעת עמלק בדרך הטבע דוקא והטעם / הכנעת עמלק ע"י גילוי שורש הטבע / עמלק גורם טעות הן בהנס והן בהטבע / ענין קליפת יון תולדה מקליפת עמלק / היאך יתכן לילה קודם ליום / מעלת הכלים על האורות / הקב"ה מקומו של עולם / כחה של אסתר לגלות יש מאין הגנוז בטבע / שורש האור - חכמה שורש החשך כתר / ישנו עם אחד - ענין הקטרוג של המן / פתיחת התורה - בראשית, פתיחת המשנה - מאימתי / ענין סיום המשנה עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק ש"י עולמות / להנחיל אהבי יש ואוצרותיהם אמלא - ביאור הענין / ביאור קדושת הרושם הנאמר ביעקב אבינו ויפגע במקום / תפילין רושם מקדושת המוחין של התפלה / וראית את אחורי קשר התפילין - ביאור הדבר / היאך זכה אלישע לפי שנים מאליהו אם תראה אותי ליקח מאתך / חייב

אדם לקבל פני רבו ברגל ומקורו / קדושת הברית - פירושו אינו משתנה / סיכום המאמר ופירוש הכתוב ליהודים היתה אורה וגו' / ענין חייב איניש לבסומי - וחיוב קריאת המגילה בלילה / הוראה מכל הנ"ל בדרכי העבודה

משנכנס אדר מרבנים בשמחה - הכנה לפורים תשפ"א..... קכ

בחינת 'התכלית הוא אחד' / קדושת הבכורה - בירור התכלית / קנין העצב שבא מכח הבלי העוה"ז / צד צפון אינה מסובבת / גילוי האמת שבא בסוף תאוות עוה"ז / שלימות גן עדן צד צפון מסובבת / ארבע פאות שמסבבין את א"י - סוד הטבעת / קליפת עמלק - רוצה להתנגד גם אל התכלית / מה בין קליפת המן לקליפת אחשוורוש / ימי אחשוורוש אחרית בית ראשון וראשית בית שני / אחריתו של המן - כל זה איננו שוה לי / עץ גבוה חמשים - שער הנ' שמקשר ראשית ואחרית / המן - אחרית, רצה להתדמות לאחשוורוש - ראשית / בקשת אסתר ינתן גם מחר ליהודים / שורש הרע שמרגיש שהוא מציאות של העדר / ראשית גוים עמלק / רמז בענין מרבנים בשמחה / קשר אדר וניסן ע"י בדיקת חמץ

• פסח

אור לארבעה עשר - ערב פסח תשפ"א..... קלג

ביאור ענין ג' קליפות וקליפת נוגה / ג' קליפות אין להם חיות אלא מקליפת נוגה / תשביתו - הכרה שאין להרע מציאות / אי אפשר לברר קליפת נוגה בלי גדרים וסייגים / קליפת נוגה אינו סותר אלקות אלא מסתירו / הסתר על אלקות לא נחשב רע / הרע מעלים על שורשו האמיתי / בדיקת חמץ לחפש שורש החיות של הרע / בגילוי השורש נתבטל הרע / בלי בדיקה יעבור גם בבל יראה / הטעם שהבודק צריך שיבטל / בגדרים וסייגים לחוד לא יבטל הרע והטעם / ביטול בסוף הבדיקה לברר כח ההעלם בשורשו / בחי' ביטול שיש בבדיקה וביטול שיש בתשביתו והנפק"מ / הטעם שבודק רק עד מקום שידו מגעת / הטעם שכאן נתגלה דיבור בלשון נקיה / שורש בדיקה בלילה וביטול ביום כעין ק"ש בערב ובבקר / שמע ישראל - מדת יום, ברוך שם - מדת לילה, והתכללותם / הביטול בסוד שמע ישראל והבדיקה בסוד ברוך שם / הנפק"מ בין תשביתו לבל יראה, והתכללות ביניהם / טעם בדיקה בלילה ומקורה בחיפוש הגביע / עבודת האבות בירור טוב מרע, עבודת יוסף קדושת היתר / בדיקת חמץ - הקדמת רפואה למכה / עבודת יהודה הביטול

אנכי ה"א אשר הוצאתיך - הכנה לפסח תשע"ח..... קנ

הקדוש ברוך הוא - מופרש ומובדל מכל גדר / שיטת הרמב"ם והמהר"ל / החילוק בין שמע ישראל - יחודא עילאה, וברוך שם - יחודא תתאה / בעשרה מאמרות נברא העולם - סוד הספירות - מהיכן מנינן / באיזה מקום דיבר המהר"ל, באיזה מקום דיבר הרמב"ם / לאור הנ"ל ביאור ענין הנהגת הנסים / מצות סיפור יציאת מצרים / נסים - גילוי שורש הסדר / סדר הטבע וסדר הנסים בדרכי העבודה / החילוק בין בראשית ברא אלקים והחדש הזה לכם / הקשר בין גילוי הנסים - התהוות עם ישראל - יציאה מגלות / בחירת עם ישראל בשביל שהם בטלים לאחדות הבורא / הקשר שהיו ישראל מקושרים למצרים - וגודל הפלא של היציאה / טומאת מצרים מצד הגוף - שנעשו משועבדים, ומצד הנשמה היו בעיניו / החילוק בין המצות והכוסות בדעת המהר"ל / מצריים דבקים בעריות, וישראל קדושים הם / שורש קדושת הנשמה והגוף בדור המבול ובדור הפלגה / ביאור ענין דם פסח דביקות בהקב"ה דם מילה יציאה מטומאת מצרים / הקשר של אליהו לב' בחינות אמונה וקדושה / ענין ארבע כוסות צריך לשתותן על הסדר / סדר כוסות כנגד החיפזון של המצה שהוא למעלה מן הסדר / בין כוס שלישי לרביעי לא יפסיק / אני ולא מלאך אני ולא שליח / אחיזת מצרים בעולמות בריאה יצירה עשיה / קליפת חמץ וביטולו לדעת ר' יהודה וחכמים / סוד הפדות והגאולה - גילוי אור אצילות / שבירת המצה להשוותו להכוסות

שיחת התעוררות - מה העבודה הזאת לכם - ערב פסח תשפ"א.....קע

אני ראשון ואני אחרון - ערב שש"פ תשפ"א.....קעג

החידוש של שביעי של פסח / החילוקים בין ליל פסח לשביעי של פסח / שביעי של פסח - הארת הגאולה העתידה / תכלית קטנות שני - עבודת הבטחון / הטעם שלא מצינו לשון שירה אצל הקב"ה / עיקר השירה בכלי - התהפכות הגוף / הנפק"מ בין סיפור לשירה / יציאת מצרים - אור האהבה, קרי"ס - אור היראה / מעלת השירה על התפלה / סוד החיבור בין ים ויבשה שנעשה בקרי"ס / שלימות השירה - שיר השירים / אמירת השירה בכל יום - מבוא לתפלה / ענין קרי"ס בדרכי העבודה - קטנות שלאחר גדלות

• ל"ג בעומר

בר יוחאי בקודש הקדשים - הכנה לל"ג בעומר תשע"ח תשע"ט.....קפד

ביאור ענין יחודא עילאה - הקדוש ברוך הוא - מופרש ומובדל / ענין בריאת השבת - סוד הקודש מופרש ומובדל מן הגבול / מדרגת קודש קדשים קשר של גבול ואין סוף / ר' עקיבא - בחי' קודש, רשב"י - קודש הקדשים / מדרגת קודש קדשים שזכה רשב"י אחר שחזר להמערה / עבודת ר' עקיבא - יחודא עילאה, תלמידי רע"ק - יחודא תתאה / אמונה מצד יחודא עילאה, בטחון מצד יחודא עילאה שבתוך יחודא תתאה / שער הנ' קשר שמע ישראל וברוך שם - עבודת הספירה / הטעם שלא אמר ר"ע ברוך שם והתיקון ע"י רשב"י / סוד קודש קדשים בקודשא בריך הוא אורייתא וישראל / הבטחת רשב"י שלא תשתכח תורה מישראל מצד קודש קדשים / ביאור ענין השירה שנאמר על התורה והנפק"מ בין שירה לומדה / ביאור הזמר בר יוחאי - וענין הש"י עולמות / ביאור ענין קליפת לבן היפוך מקדושת רשב"י וסוד הגלעד / סוד הפסח שני נבנה על בטחון מדתו של רשב"י

• שבועות

מה אדיר שמך - קונטרס תורת החלב - שבועות תשע"ח.....קצו

עץ חיים היא - קונטרס תורת החלב - שבועות תשע"ט.....קצח

החידוש של שבועות על שאר ימים טובים / הטעם שלא נצטווה אדה"ר במצות עשה / תכלית עבודת האדם אכילת עץ החיים / במתן תורה חזרו ישראל לדרגת אדה"ר קודם החטא / עניני חסידות אי אפשר לצוות עליהן / כל אות מוקף באור מקיף / אכילת חלב מושרש בעצם החיים / רמזים במספר חלב / הטעם שהיה צווי גם על מ"ע בעשרת הדברות / ביאור המנהגים להעמיד אילנות, לאכול חלב ולימוד הלילה / 'נעשה' - רומז למנהגי ישראל שלא נשמעו בפירוש

פנים בפנים דבר ה' - הכנה לשבועות תשפ"א.....רה

הנפק"מ בין הבריאה והתורה / הכרה על ידי פעולה והכרת פנים בפנים / עבודת האבות - הכנה לתורה / איסור אכילת עץ הדעת והצווי לאכול מעץ החיים / הטעם שאחר אכילת עץ הדעת נאסר בעץ החיים / סוד הקידושין ע"י דאסורה אכו"ע / החיות של הרע אינו אלא מקליפת נוגה / מדרגת האבות - עץ הדעת טוב / מן העץ אכל וברא את העולם, עץ הדעת או עץ החיים / כל אומן שונא בן אומנתו - היפוך פנים בפנים / טעותו של אדם הראשון / מנוח עם הארץ היה / עץ הדעת התגברות האשה עץ החיים השפעת האיש / הטעם שפנים בפנים נקראת חיים / התורה הוא טוב או חיים / הטעם שמעשה בראשית נקראו מאמרות ותורה נקרא דברות / לפרוש ממנה איני יכול / הרושם של לוחות ראשונות / הטעם שעושין בשבועות עסק מתורה יותר מכל המצוות

שער העבודה

• ביקוש

ישמח לב מבקשי ה' – קיץ תשע"ח - צפת..... רכג

בקשת פני ה' מתגלה בא"י / מדרגת האדם כפי מה שמבקש / צורת הישיבות בימי קדם / שכחת צורות הישיבות בימינו / אמינות הביקוש מהבחורים / ג' מדות המפסידיים – בקשת פני ה' / המבקש פני ה' הולך תמיד ממדרגה למדרגה / המבקש יודע האריך להשתמש בכח הדמיון

• הכרת הטוב

בואו שערינו בתודה - קיץ תש"פ - קאלטס נעק..... רכח

ב' אופנים בהכרת הטוב והמסתעף / חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטוב / ענין פגם ההוד / השפע שנותנים להסט"א ע"מ להאבידו / ייש"כ ששיברת / תיקון ההוד – שמודה ורוצה להודות יותר / פגם ההוד – ברוך דיין האמת / בקבלת השפע נעשה מקבל / הרוצה להנות יהנה כאלישע / תיקון ההוד – גילוי העבודה שיש בקבלה / במתן תורה פסקה זוהמתן

• תורה

שאו שערים ראשיכם - הכנסת ס"ת - טבת תשפ"א..... רלו

מהו השמחה של הכנסת ס"ת / דבקו שערים זה בזה

• תפלה

אשרי אדם שומע לי - שיעורים בספר נתיבות עולם נתיב התפלה - תשע"ט..... רמ

תורה מן השי"ת לאדם, תפלה מן האדם להשי"ת / כי נביא הוא ויתפלל בעדך - קשר בין תפלה לנבואה / עומק ענין השמיעה שבתורה לבטל עצמו לדעת הקב"ה / פרשת שמע בתפלה לקשר תורה ותפלה / קבלת עול מלכות שמים - סיבת קבלת התפלה / ב' קלקולי השמיעה א' שלא לשמוע היטב ב' לשמוע לקול הנחש איזה מהם גרוע / כח הבירור שיש בשמיעה, מדרגת השמיעה של אליהו / שלימות השמיעה שלא ישמע רק לקול ה' / הקשר בין כנס"י לדודה - ע"י השמיעה / במה נעשית תפלת המסיר אונן מן התורה - תועבה / צורת האדם נשמה וגוף, עבודתו שהנשמה ישפיע והגוף יקבל / מנוח עם הארץ - שהלך אחר אשתו בחי' המקבל / כח התורה נותנת עוז להיות משפיע / ענין המלך והעם בחינת משפיע ומקבל / מלכות יוסף - בחינת תורה, מלכות יהודה - בחינת תפלה / הטענה של שמואל על בקשת מלך - מצד מעלת התפלה / הטעם שגם תורה צריכה לתפלה / סוד הקב"ה מתפלל בתוך גרונו של צדיקים / ביאור ענין אדני שפתי תפתח / למה נאסר תפלת השיכור הרי יש לו שמחה וכובד ראש / שיכור המתפלל כעובד עבודה זרה - שמתפלל בכח עצמו / שלימות התפלה דיבורי השכינה - דומה לתורה / שורש שמואל תפלת חנה - טענתו על ישראל שמאסו בתפלה / לא נאבד המלכות לגמרי משאול עד אחר המעשה דאג / מצות המלך להכיר זרעו של עמלק / מלכות דוד מן השמים / סודו של דוד נעלם גם משמואל שאינו נתפס בריאה / כחו של שמואל למשוך דוד - שורשו תפלת חנה / מעלת דוד - שמע ה' קול יהודה / מעלת התפלה יתירה מן הנבואה / ויסב חזקיהו פניו אל הקיר - כך מקובלני מבית אבי אבא / סמיכת גאולה לתפלה - שיהא התפלה במדרגת הגאולה / אדני שפתי תפתח - תפלה אריכתא / סוד סמיכת גאולה לתפלה ע"פ דברי האר"י ז"ל / ביאור דברי האר"י ז"ל הנ"ל בדרך עבודה / בקשת חזקיהו על חליו סמוך לגאולה מן סנחריב / חזקיהו תלה בזכות עצמו ותלו לו בזכות

אחרים / החסרון בחזקיהו שלא היה משיח / תפלתו של חזקיהו שורש תפילת ותשובת מנשה /
תורה יורדת ממקום גבוה למקום נמוך ותפלה עולה ממקום נמוך למקום גבוה / גודל ההשתוקקות
של דוד לשמוע בקול ה' / הטעם שביקש חזקיהו אות שנתקבלה תפלתו / שירת הארץ במקום
חזקיהו / שומר מה מלילה - תיקון הלילה שבו תלוי הגאולה / לעולם יכנס אדם שני פתחים
ואח"כ יתפלל / תפלה בציבור כל ביה עשרה שכינתא שריא / עבודת משיח לפתוח פתחי הקדושה
- ועניינו בחזקיהו / דוד המלך סוד ערב / שמיעת דוד לקול ה' ואמונתו בקול התפלה / פרשיות
שבמזוזה - כח השמיעה בפתח דקדושה / גדול העונה אמן - מעלת השומע ומקבל האמונה / ויסב
חזקיהו פניו אל הקיר / כל הסומך גאולה לתפלה אינו ניזוק כל היום / קליפת עמלק רוצה להפריד
תורה מתפלה / תפלה הוא 'עצת ה'" להקים את מדת המלכות / מבעה זה אדם / בריאת האדם
להתפלל על הגשמים

מאמר ד.

כל רודפיה השיגוה

שב"ק פרשת מטו"מ - מרוקו

עלתה על גדותיו, הלך ביחד עם חבריו ושרפו את הגמרות רח"ל מגודל השמחה שכבר נפטר מעול הלימוד, עד כאן הסיפור. וסיים שם המספר ומה היה אילו שרפו את דגל הציוני?! עכת"ד. אבל כשראיתי את המעשה נתעורר אצלי נקודה אחרת לגמרי, אשר לאמיתו של דבר יש לספר סיפורים כאלו גם על הרבה מוסדות חרדים שלנו אלא שהמעשה בגוון חיצוני משתנה אבל מדי אותו שורש לא יצאנו ואבאר.

מועדים וזמני מנוחה מושרשים
בטבע הבריאה

בתחילת מעשי בראשית אנו רואים, שאדם צריך למועדים היינו שבמשך ימי השנה יש כמה ימים שאז אינו עוסק בעבודה אלא הוא מתענג ושמח במנוחתו, וכמו שכתוב 'יהי מארת ברקיע השמים להבדיל בין היום ובין הלילה והיו לאתת ולמועדים ולימים ושנים' (בראשית א, 5), הרי עוד לפני שהיה ענין פסח שבועות וסוכת, כבר נרשמה שורש ענין זה בהבריאה

נודמן לנו הנסיעה בזמן בין המצרים, וידוע ששום דבר אינו במקרה, ויש להתבונן מהו ההוראה בזה שבימי בין המצרים הם ע"פ מנהג העולם ימי חופש ומנוחה שרוב בני אדם אינם תחת שיעבודם הרגיל, ובכלל צריכין להבין שורש הדבר שהאדם צריך לימי מנוחה וחופש ומהו הסבר הדבר ע"פ דעת תורה.

הנה יש ספר מאחד מילדי מראקא שהוא בן תורה ספרדי שדר בארץ ישראל, ובילדותו נתחנך בחינוך מזרחי, אצל מוסדות 'בני עקיבא', ובימי בחרותו פרק עול התורה רח"ל למשך כמה שנים, ואח"כ נעשה בעל תשובה גמור, ואף דבקה נפשו במשנת הרה"ק מסאטמאר זי"ע, וכהיום יש לו מוסד הנקרא 'אזמרח בלאומים' שמקרב הרבה בעלי תשובה, ולמטרה זו כתב ספרו הנקרא 'דת הציונית' ושם ירד לבאר את עומק הקלקול שיש בחינוך המזרחי ומספר שם עובדא כזה, כאשר גמר אחי לימוד הגמרא בגיל שש עשרה, עשה 'מסיבת גמר' על שסיים למודו, ובאמצע המסיבה כאשר שמחתו

לפרוש מן החיים, ואם כן מהו הפירוש של מועד אצל תלמיד חכם.

כבר הזכרתי בשבת פרשת בלק שאלה חמורה ששאלני פעם בחור אחד, מדוע אצל חסידים עושים עסק גדול ממעמי המצוות וההרגש הפנימי שיש בכל מצוה, הלא לכאורה היתה העבודה יותר נקיה ואמיתית אם היו עושים כל המצוות כעבד שעושה מה שצוה לו האדון, מבלי שיחשוב כלל איזה הרגש ואור מגיע לו עי"ז שהרי בחושב טעמי המצוות סוף כל סוף הרי זה עבודה שלא לשמה, שעושה למען הרגש חיותו, ע"כ נוסח השאלה.

ואמרתי כי בוודאי שנים כאחד טובים היינו כי צריכין לקבל עומ"ש כעבד ג"כ אבל בלא עבודת התבוננות בעומק טעמי המצוות לא יגיע האדם כלל להיות דבוק בה' ונצייר הדבר כי אם יאמר הקב"ה לאדם 'הנה ראיתי את עבודתך התמימה והנני רוצה לשלם לך קצת שכרך בעולם הזה ולמשך שבוע אחת הנך פטור מכל התורה ולא יהיה עליך שום תביעה על התנהגותך בשבוע זו וגם לאחר המעשה לא יהיה שום טענה על מעשיך'. הנה אם עבודת האדם הוא רק כמו עבד אל אדוניו, אם כן בכרוז כזו הינו שש ושמח, שכעת הינו יכול לעשות מה 'שלבנו חפץ' וגם אין לו שום 'דאגה' אולי הוא עובר על רצונו יתברך.

שיש 'מועדים' ויש להבין הצורך באלו המועדים. ובפשטות יש לומר כי הנה עבודת האדם אינו דבר מבעי, כי האדם נברא בגן עדן, ומה שנאמר 'בזעת אפיך תאכל לחם' (ס"ג, יט) הוא גזירה ועונש, וא"כ הדין נותן שכאשר יגמור האדם את עבודתו ותקונו הנצרכת לו לזמן או לתקופה ההוא אז יפטר מן הגזירה ויחזור הדבר לשורשו שהאדם יתענג בגן עדן כמקדם, והן הן שלשה מועדים אביב קציר אסיף שבהם גומר האדם כל עבודתו שבמשך התקופה ההוא, שנגמר עבודתו שעובד כדי להגיע להדרגא של 'תאכל לחם'. ולכן אז זוכה למועד שהוא הזמן שהאדם מתנהג כבן חורין שאין לו שום שיעבוד אחר שאיננו מציאותו האמיתי ובוודאי שבתוך אלו התיקונים הגשמיים יש גם תיקונים רוחניים, ולכן פסח שבועות וסוכות נקראו בלשון התורה בשם אביב קציר אסיף, כי בהם נכללו הגילוי של התיקונים הרוחניים שנעשו ע"י עבודת האבות וכלל ישראל עד שבאו למדרגת האדם קודם החטא.

כל זה מובן כאשר האדם עוסק בזאת אפיך שהוא עבודה גשמית שאינו מהות האדם בעצמו, ולכן הדין נותן שיבא העת שזוכה למועד שאז נתגלה עצמותו. אבל התלמיד חכם שעוסק בתורה ותורתו אומנתו, מהו אצלו הפירוש של מועד, האיך יתכן לומר שצריך 'מנוחה' מן התורה והמצוות, והלא הם חיינו וארך ימינו, ואי אפשר

והדבר פשוט וברור שאין דבר זה עולה על דעת שום נפש ישראל, אמנם הדבר הזה צריך בירור, וזה הבירור הוא ענין המועד של תלמיד חכם, כי אחר כל העבודה יש על האדם שאלה גדולה האם בירר מהו חיותו באמת, או שעושה תורה מצוות משום איזה חשבון והכרח ובאמת היה נח לו יותר להפטר ממנה. ועומק הבירור הזה הוא הסוד של שמיני עצרת שכאשר באים האומות העולם שאינם עושין רצון ה', אלא כדי שיכלו לקבל חלקם (כעין קליפת ישמעאל שניאר מורינו ה"נ שליט"א נאורק), אז אומר הקב"ה עכשיו נשאר אני ואתה, ועכשיו אין שום מצוה וצווי, הגיע העת והעונה להת"ח לברר היאך הוא מרגיש כאשר 'נמר את עבודתו', האם ההרגש הוא ברוך שפטרני או שנפשו צמאה להתדבק עוד להקב"ה. והוא סוד 'שמחת תורה' שכאשר אין לנו שום מצוה וצווי אז העת והעונה להראות את שמחתנו ורצוננו האמיתי שאנו רוצים את התורה ואת הקב"ה ואין לנו שום הנאה אחרת בעולם.

אחר כמה מאות שנה, כאשר בא דוד ולא נתן שינה לעיניו, מחמת שנגעה הדבר לנפשו, כי ארון ה' באהל ואין לה בית, ונשבע להוי"ה נדר לאביר יעקב, אם אבא באהל ביתי אם אעלה על ערש יצועי, אם אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה, עד אמצא מקום להוי"ה משכנות לאביר יעקב' (מל"ב כ"ג, י"ד), אז אמר הקב"ה 'הטיבת כי היה עם לבבך' (מל"ב כ"ג, י"ט), אלמלא נגעה הדבר ללבב דוד לא היה בית המקדש והדבר מבהיל כי הקב"ה השתוקק כביכול כל כך לבנות בית המקדש, ומדוע לא ציווה על זה בפירוש. וכתב התפארת שלמה (פרש"י רא"ה ד"ה או יאמר כי) כי לא שייך לצוות על בנין בית המקדש כי הוא דבר התלוי בלב, וכאשר הבין דוד את הדבר בלבו אז צוה הקב"ה על בנינו, והוא כנ"ל כי א"א לצוות על עצם הנקודה הזוה, כי כאשר יש צווי אז שייך לעשותו שלא לשמה רק כאשר אין צווי אז רואין מהו רצון האדם באמת.

ענין חסידות הוא מדרגה שא"א לצוות עליה

ובן הוא כל ענין מדת חסידות שלא צוה הקב"ה עליה שא"א לצוות עליה כי מי שאינו מבין בעצם לא יבין הצווי יעשה בפועל, את הצווי אבל הכוונה לא יהיה לשמה, ולכן דוד המלך שהבין כנכון את ענין הביהמ"ק נקרא ראש לחסידים והרואה ספר תהלים

הטעם שלא צוה הקב"ה בהדיא על בנין ביהמ"ק

ובעין ענין זה הוא כל ענין בית המקדש, כי בכל התורה לא צוה התורה בפירוש באיזה מקום יבנו בני ישראל את בית המקדש רק רמזה התורה ברמז במקום אשר יבחר ה'. וכן

יצפה לחסידות (נרכות מ:). ולפי ערך יש לומר כי יש מצוות שהם מסגולים יותר לגלות את העומק הנפש הלזה שנתגלה בשמיני עצרת ובבית המקדש ומעיקרי העבודת האלו הוא עבודת התפלה, כי יתכן לאדם שילמוד תורה, ומ"מ לא יהיה זה בירור של נפשו באמת, וכעין מה שכתב הרמב"ם (אסורי זיאה פכ"ז הכ"א) שאין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב פנוי מן החכמה, ואמר על זה הרה"ק מתולדות אהרן זצ"ל כי הלימוד אינו נוגע ללב, דאס לערנען רירט איהם נישט אהן אין הארץ - זהו כוונת הרמב"ם, אמנם היות פשטות הלימוד הוא במח ע"כ אפשר שילמוד תורה בלא לב, אבל עבודת התפלה נקרא עבודה שבלב וע"כ מי שאינו לבו שלם קשה לו מאד להתפלל.

מדרגת האדם בשמירת הברית נראה בעבודת התפלה

ובתוים יש לנו כמה כלים מחודשים עין רואה ואוזן שומעת וכו' ויכולין לברר כמה דברים באופן קל, מה שלפנים היו צריכין להרבה יגיעה, וכן בישיבות מחפשים כסדר אופנים היאך לעמוד על המשמר לידע מה נעשה בחדרי חדרים וכו' ואני תמה מאד על זה, כי יש דרך פשוט מאד לידע בבירור מצבו של בחור בשמירת הברית והוא מבחן פשוט ביותר, שמסתכלין עליו בעת התפלה, והדבר ברור ביותר כי לפי מדרגת האדם

בשמירת הברית כן יהיה חיותו בתפלה (עי' לקוטי מוהר"ן, ז), ואין כוונתי לתפילה בקול גדול דוקא, וכוונתי שנראה ברור על האדם בתפילתו עד כמה נפשו של אדם קשורה עם התפלה, ואיני יודע כלל למה צריכין לדרכים אחרים לברר מה נעשה עם הבחורים בחדרי חדרים.

ע"י התפלה יכולין לזכות לקדושה

ומה שנוגע למעשה הוא כשם שהתפלה הינו תוצאה משמירת הברית כמו כן הדבר להיפוך גם כן, כי ישנו מדרגה של שמירת הברית שבא ע"י התפלה, וזהו אחד מהעצות היותר גדולות להגיע אל עבודת הלב הנזכרת למעלה, לבקש מהקב"ה בלשונו העצמי בינו לבין קונו, רבש"ע תסייעני להתקרב אליך... תסייעני לעמוד בנסיונות, ועצם התפלה הוא הכלי לגלות את עומק הרצון של האדם שיתברר אצלו מהו מבקש באמת ומהו מחשיב באמת ולמה הוא רוצה להגיע, ומה שלא מצינו צווי מפורש על תפלות כאלו, הוא כמו שלא נמצא צווי מפורש על בנין ביהמ"ק כי ישנם דברים שא"א לצוות עליהם ורק המבין יבין.

בגמר העבודה יש זמן לברר רצונו האמיתי

וי"ל בדרך הלצה אשר לכן עושין בין הזמנים לבחורים, שאחרי כל

חורבן ביהמ"ק לברר הנהגת ישראל בלי הבית המקדש

וביותר י"ל שבסיבת ענין זה היתה חורבן בית המקדש, כי ברבות הימים טעו ישראל וחשבו שענין בית המקדש הוא מקום 'לקיים צווי הבורא', כדי שעי"ז נקבל את השפעות הבאות על ידי הבית המקדש. ואז אמר הקב"ה א"כ נעשה 'בין הזמנים', ובמשך בין הזמנים הגיעו ישראל למצב שחשבו שישארו ח"ו בגלות, ומהם שעשו אז סעודה בשמחה כאילו ב"ה נפטרו מהבית המקדש, אבל אנשי האמת כמו מרדכי הצדיק גילו אז לישראל 'שמחה מה זה עושה', איזה חשך וצלמות הוא לישראל בלא ביהמ"ק, וכאשר עשו תשובה על זה אכן קבעו פורים מיוחד לכבודה של ארץ ישראל. ולברר דבר זה היתה החורבן.

תכלית האבילות וקדושת בין המצרים - מכוון לימים נוראים

וכרונמא שני אלפים שנה שאנו שוהים בבין הזמנים בין בית שני לבית השלישי שיבנה במהרה, והדבר הוא נסיון לישראל לברר היאך אנו מרגישים בלא 'חובת' קרבן תמיד, ובלא מצות עליית הרגל, האם טוב לנו פסח 'במלון' ושבועות 'בין ההרים' וכו', או שאנו צועקים 'ומפני חטאינו גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו ואין אנחנו יכולים לעלות ולראות ולהשתחות לפניך' (תפילת מוסף לשלש

עבודת הזמן יתברר אצל הבחור מהו רצונו באמת, והיאך יצייר את סדר היום כאשר הינו חוץ למסגרת הישיבה, וזהו מטרתנו בנסיעה הזו לברר במה יהיה שמחת החיים האמיתי, אבל אצלינו עדיין אין הדבר מובן לגמרי, שהרי יש לנו סדר גם בבין הזמנים והיאך מתקיים הברור. התשובה בזה שצריכין לדעת כי נפשו של אדם עמוקה מאד, ואין האדם שולט על העומק הנפש שלו, כי בעצם יצירתו כבר נברא כן שרצונו רק לעשות נח"ר להקב"ה, אלא שכל זמן שלא גילה את עומק נפשו יחשוב שיהא לו קורת רוח מתאוות עולם הזה, אבל כאשר יתגלה מציאותו האמיתי ידע ברור שאין לו שום חיות בזה. ולזה עשינו קצת סדר גם בבין הזמנים מחמת שאנו יודעים את העומק נפשו של הבחור במה ירגיש עצמו כבן חורין באמת, אבל הנדרשת לזה... הוא לקיים מה שנאמר 'אחזתיו ולא ארפנו עד שהביאתיו אל בית אמי ואל חדר הורתי' (ש"ס ג, ד), שעכשיו הזמן מסוגל לגלות את עומק נפשותינו במה אנו חפצים באמת, וממה יגיע לנו שמחה אמיתית, וכאשר יתברר זאת באופן הנכון אזי כל עבודת הזמן והזמנים שיבואו עלינו לטובה יהיה באופן נעלה, וכאמור הדבר מקשר לענין בית המקדש ששם נתגלה רצונו העצמי של כנסת ישראל וע"כ בימים אלו הזמן מסוגל לעורר בלבבנו התקשרתנו אל בית ה'.

רגלים), 'השיבנו ה' אליך' (איכה ה, כא), 'אנו אין לנו אלא מאור פניך', וכאשר יתגלה זה הצעקה יתגלה הגאולה, וזהו מטרת האבילות על החורבן לברר את הקשר שיש לנו לבית המקדש. וביותר הדבר מתגלה בבין המצרים שאז נחרב הבית, ולכן נתברר אז גודל התשוקה והקשר שיש לה לכנס"י עם הביהמ"ק, כנודע מה שפירשו צדיקי אמת (ע"י עזרת ישראל, פרשת מסעי) עה"פ כל רדפיה השיגוה (איכה א, ג) — בבין המצרים, שאז נתגלה המיצר שיש לה לישראל בלי ביהמ"ק.

ובזה מובן מש"כ המהרש"א (חלא"ג נכונות ט: ד"ה הו"א גזר"א זא"ד) כי הכ"א ימים שבבין המצרים מכוונים נגד הכ"א יום של ימי סליחה ושמחה שבחודש תשרי אשר סיומם הוא יו"ט סוכות ושמיני עצרת, כי כפי מה שאדם מרגיש החסרון של העדר המקדש, כך יש לו קשר לקדושת המועדים, ובפרט לשמיני עצרת שהוא הנקודה ממש של כל המועדים כנ"ל, והוא מכוון נגד תשעה באב, כי שניהם ענין אחד, שיתברר אז את עומק הלב של כנסת ישראל היאך מתאחדת עם דודה למעלה מכל הצויים והבן. (ואע"פ שזמרהש"א מצא"ר שיום הושענא רבא הוא כנגד תשעה באב, כזר דנו האחרונים דזכריו, שהרי עפ"י החשבון ימי צין המזרים הם כ"ז יום, ואכמ"ל).

ובאופן פשוט כי עבודת האדם במשך השנה הוא למען חייו, כשם שהיגיעה 'בזעת אפיק' הוא לברר

מאכלים לחיי האדם, כמו כן העבודה של התלמיד חכם הוא אמיתת בירור החיים, שעוסק לברר את דבר ה' שהוא מחיה את האדם ואת כלל העולם. וכאשר נתברר החיים יש שמחה והוא ענין המועד, ובפרט בחג הסוכות שאז האדם אוסף לביתו כל גידולי השדה ויש לו 'קנין' במה שנותן לו חיים, אזי הוא 'זמן שמחתנו', אמנם התלמיד חכם הוא המברר ג"כ מהו המשמעות של חיים כי הוא העוסק בתורת חיים שהוא אומנתו בכל השנה, ובכל זה עדיין לא נתברר החיים לגמרי כי אין אנו יודעים במה התלמיד חכם שמח, והרי עיקר הבירור הוא לדעת במה הוא שמח. וזה מה שאמרו (שפ"ר א ד) זה היום עשה ה' נגילה ושמחה בו (מחלים קית, כד), אמר רבי אבין אין אנו יודעין במה לשמח, אם ביום אם בהקדוש ברוך הוא, בא שלמה ופרש נגילה ושמחה כך, בהקדוש ברוך הוא, כך בישועתך, כך בתורתך, כך ביראתך. אמר רבי יצחק כך בעשרים ושתים אותיות שכתבת לנו בתורה, בי"ת שנים, כ"ף עשרים, הרי כך, עכ"ל המדרש. וזהו בירור המועד של התלמיד חכם בשמחת תורה שהוא כנגד יום הכ"ב של ימי בין המצרים ואז נתברר שמחתו בתורה. וכאשר מתברר שמחתו בתורה אזי נשלם בירור החיים כי ניתן לנו זמן שמחה, היינו זמן שנתברר מהו שמחתנו האמיתי. וכמו כן העוסק 'בזעת אפיק' גם כן מתברר אצלו בזמן המועד, כי עיקר חיותו הוא להיות

למעלה מן המלאכה ולעסוק בתורה כפי
 יכלתו, כי אוה"ע אין להם זמני מועד
 כי כאשר שבת חייב מיתה (סנהדרין נ:),
 וכאשר שמח בימי אידיהן - לישנא
 דתברא (נרכות נח.) - שהמועד מאבדו
 לגמרי כי אין לו חלק ונחלה למעלה
 מעולם המלאכה. משא"כ בישראל אשר
 בחר בנו מכל עם ורוממנו מכל לשון,
 ניתן לנו באהבה מועדים לשמחה חגים
 וזמנים לששון. ובימי הגלות כאשר אין
 המועדים בשלמות מתברר דבר זה
 ביותר ע"י התשוקה למועדים.

יעזור השי"ת שנזכה לעורר בלבנו
 הקשר לבית העתיד שיתגלה
 לנו במהרה בימינו אמן.

מאמר ז'

אנכי ה"א אשר הוצאתיך

פרק א'

סדר נסים

המהר"ל בהקדמתו לספר גבורות השם (הקדמה שניה) ירד לבאר ענין עמוק, והוא הקדמה נחוצה לכלל ענין הנסים, והוא לתרץ קושית הראשונים אשר נתקשו בענין הנסים, ותמצית קושייתם מאחר שהטבע הינו חכמה אלוקי, שהשי"ת הוא וחכמתו אין סוף. ותכלית השלימות, א"כ היאך יתכן שיהא שינוי בסדרי החכמה, ואם יתכן איזה שינוי, הלא יהיה זה חסרון ולא מעלה שהרי מעלת הסדר הוא מעלה אלקי, וא"כ הנסים שאין בהם סדר לא יתכן שיהא בהם מעלת הטבע והסדר, (ויש אשר עוד משנו כללי הטבע כהכרח ממש ודעה זו לא נאריך צה כלל ונסמרת הוא מעיקרי אמונה שאנו מאמינים שנצטרף העולם יש מאין, ואין כאן מקום להאריך), ומכח קשיא זו העלו הראשונים כמה מסקנות. והמהר"ל סתר כל דבריהם ביסודים אשר כל קשיתם נבנה על ב' יסודות, א' שהשי"ת הוא וחכמתו אחד, ונקרא כביכול - חכמה בלי סוף - ב' שהנסים הם היפוך הסדר והחכמה. ואלו השני יסודות סתרו המהר"ל בחוזק יד.

ונבאר הדברים אחד אחד, הנה יש לעיין היטב בדברים הללו שאינם רק פירוש על ענין הנסים שאנו עוסקים בה, אלא שהם יסודות בעיקרי הדת, אשר ממנו יבואו ענפים רבים, להבין כמה וכמה סוגיות עמוקות בתורה, וליישב הרבה סתירות אשר אינם סתירות ע"פ עומק.

הקדוש ברוך הוא - מופרש ומובדל מכל גדר

מה שקראו להשי"ת בשם חכמה ואמרו הוא וחכמתו אחד, כתב המהר"ל שאנחנו תלמידי משה אין זה שיטתנו כלל וכלל, והורו לנו רבותינו ז"ל בלשונם הזהב וקראו להשי"ת בלשון 'קדוש ברוך הוא' שפירושו שהשי"ת מופרש ומובדל מכל גדר דהיינו שאין להגדיר אותו בשם שם וגדר כמו לומר עליו שהוא חכם בלתי מוגבל, שהרי סוף כל סוף נתת גבול במה שאמרת שהשי"ת הוא בגדר חכמה, ולא היפוך החכמה, כי בכל גדר שאתה מגדיר אתה שולל אותו מהפיכו,

חיים בפשטות ממש, אלא שזה מדבר במקום אחד וזה מדבר במקום אחר, ויש כמה אופנים היאך לכנות את שתי הבחינות הללו והבנת הדברים לאשרן צריכה לימוד מיוחד, (ועל יסוד לימוד זה נכתבו כל ספרי המקובלים). אע"פ שאין לנו עסק בנסתרות, אך 'הנגלות לנו ולבנינו' להבין היטב דברי המהר"ל והרמב"ם ושניהם עיקרי הדת ולהבין קצת היאך ליישב הדברים.

החילוק בין שמע ישראל - יחודא עילאה, וברוך שם - יחודא תתאה

הנה מצות קבלת עול מלכות שמים נאמרת פעמים באהבה, והכוונה בפירוש המלות מעכב בפסוק ראשון, וגם לרבות בברוך שם כמש"כ במג"א (סי' סא סק"א), ופירוש המלות של ברוך שם ומה מוסיף בה יותר על שמע ישראל, בהבנת ענין זה תלוי כל פתרון השאלה הנ"ל, הנה שמע ישראל נאמר בסגירת העין - והכוונה בזה שהאדם מבטל את כל שכלו וכל השגתו ומודה שאין עוד מציאות אחר זולתו - והוא ענין מסירת נפש שצריכין לכיוון במלת אחד, שאין מציאות אחר זולת ה' אחד, ושוב כאשר האדם פותח את עינו ורואה את העולם כמנהגו אזי צריך לדעת ולהכיר שגם כל מה שענינו רואות אינו אלא 'מלכות שמים' והכל משועבד למלכותו יתברך גם עולם הגבול שאנו רואין בעינינו. ופעם שאל אחד מנכדי המגיד (הרה"ק מרוזין ז"ע)

ואין הקב"ה מוגדר ומוגבל בשום גדר אלא שהוא 'פשוט בתכלית הפשטות' ובלשון המקובלים וספרי חסידות 'אור אין סוף הפשוט', והחכמה הוא מדה שנברא ע"י הקב"ה, כשם שברא הקב"ה דברים גשמיים ופשוט שאין שייך כלל להקשות שיהא השי"ת משועבד למה שברא כמו שאין הקב"ה משועבד לגבולי עולם הגשמי שברא, ולכן נפל יסוד הקשיא מעיקרו כי החכמה הוא מדה שנבראת ע"י הקב"ה, והקב"ה לבדו לית מחשבה תפיסא ביה כלל, ואינו חכמה ולא היפוך חכמה, שאין שייך לומר עליו כלום, אלא זאת שייך לומר, שאין שייך לכנותו בשום שם ומדה כיון שהוא למעלה מן הגבול.

הנה יסוד זה הוא ענין נפלא מאד ונשתמש הבעל התניא (לקוטי אמרים נהגה סוף"צ) ואחריו כל אדמור"י חב"ד, כיסוד ופינה בעומק התבוננות של אין עוד מלבדו ע"פ דרך הקבלה והחסידות והאריך בזה הצמח צדק בספרו דרך מצותיך (מלות האמנת אלקות, פ"ג והלאה).

שיטת הרמב"ם והמהר"ל

אמנם מאידך גיסא עומד לנגדינו דברי הרמב"ם אשר לשונו מורה ממש ההיפוך מהנ"ל וגם כמה לשונות המקובלים נוטים יותר לשיטת הרמב"ם (יטו"ת פ"צ ה"י; משנה פ"ה ה"ה) לכאורה. אך ביאור הענין הוא עמוק מאד, והמבין יבין שאין כאן מחלוקת באמת, אלא שאלו ואלו דברי אלקים

בהיותו ילד בן ששה שנים שאל להבעל התניא אחר שמקבלים מסירות נפש בתיבת ה' אחד היאך יתכן להמשיך ולומר ואהבת, מי הוא האוהב את השם, הלא אין מציאות אחר זולת השי"ת, (והנראה כוונת הקשיא כי עיקר העבודה צריכה להיות רק לחזור עוד הפעם על שמע ישראל ולא לרמות את עצמו שיש מלאכות אחר). והשיב הבעל התניא על זה דרוש ארוך של כמה שעות, ותוכן הענין הוא אשר על כן יש הפסק של ברוך שם, אשר בעת שאומרים ברוך שם אין חיוב של מסירת נפש (עי' דרך מנחם, שרש מלות המפלה פמ"א), ע"כ הסיפור. וצא ולמד אם היתה זאת דרוש לכמה שעות, מה נאמר אנן ומה נדבר, ואף עשה הבעל התניא חיבור מיוחד על סוד זה ונקרא 'שער היחוד והאמונה' הנדפס עם ספר התניא ושם העתיק את דברי הזוהר (מ"א יט:) בענין שמע ישראל וברוך שם, וגם דברי המהר"ל והרמב"ם. ומובן ממילא שאין העת והפנאי להאריך לבאר את הענין אלא שמכל מקום לפטור בלא כלום ג"כ אי אפשר, ע"כ נשתדל לבאר מקצת הדברים כדי להבין את דברי המהר"ל והרמב"ם ולפתוח בזה כחודו של מחט.

בעשרה מאמרות נברא העולם - סוד הספירות - מהיכן מנינן

בעשרה מאמרות נברא העולם (אבות פ"ה מ"א), וכבר נתבאר משמיה דהרמב"ן בפרשת בראשית (א),

א) אשר גילה סודן שהם העשר ספירות, ומהות הספירות אע"פ שאינם 'קדמון' רצה לומר שנאצלו יש מאין, ע"י הקדוש ברוך הוא שהוא פשוט בתכלית הפשטות כנ"ל, אבל מ"מ הקב"ה מתייחד עמהם כביכול, ונקראו 'מדותיו' של הקב"ה, וראשיתן חכמה עליונה אשר עליה כתב הרמב"ם (עי' יסו"ט פ"ג ה"י) הוא וחכמתו אחד, רצה לומר שהקב"ה שהוא פשוט בתכלית הפשיטות מתלבש בבחי' חכמה דאצילות, ומ"מ נשאר בבחי' אין סוף וכמו שכתב הרמב"ם (שם) שהוא היודע והוא הידיעה והוא המדע, ודבר זה אינה ביכולת האדם להבינו על בריו, ר"ל כי אע"פ שהמדה הוא חכמה אבל הוא חכמה ששורה בה אור אין סוף, ואם תאמר אם חכמה הוא, הרי יש לה גבול והיאך ישכון בה אור אין סוף, אמיתת דבר זה הוא סוד מסודות התורה אשר שם נתבאר עומק ענין זה, אבל הנגלות לנו להאמין כי כך הוא, שהקב"ה הוא אין סוף והוא וחכמתו אחד, וסוד האחדות הזו אין לנו השגה בו. ולכן נקראו הספירות בזוהר (מ"א למ.) 'רוא דמחימנותא' - סוד האמונה, שאין מהותם מובן עפ"י שכל אלא ע"י אמונה, ונמצא שיש כאן ב' הפכים בנושא אחד ומדויק כן בלשון הרמב"ם שכתב 'הוא' 'וחכמתו' וחלקם לשני שמות והם שניים שהם אחד. וכל זה הוא ביאור ענין העשרה מאמרות שהם העשר ספירות ומה שכתב הרמב"ם

לחשבון הספירות מאחר שהוא אור אין סוף עצמו, אשר אין לקרותו ב'שם' ותחלת קריאת שמות הוא מחכמה ולמטה, וי"א כי אדרבה צריכין לגלות שיש אור אין סוף בתוך המדות והספירות והוא ע"י הארת הכתר שנקרא ממוצע בין אור אין סוף לספירות ואכן יש לו מעלה יתירה על כל הספירות ומ"מ נמנה עמהם. ועל פי זה מובן מדוע מאמר בראשית לא נאמר בלשון ויאמר כבשאר מאמרות כי אכן נקרא מאמר סתום, ומאמרות הנגלות תחלתן מן ויאמר אלקים ומ"מ בראשית נמי מאמר (שמעמי ממו"ר שליט"א).

באיזה מקום דיבר המהר"ל, באיזה מקום דיבר הרמב"ם

ולעניננו ממדת החכמה דאצילות ולמטה משם דיבור הרמב"ם, ולעילא מניה - היינו בכל בחי' האורות שלמעלה מחכמה דאצילות אשר כלליתן יכולין לכנות בשם כתר - שם נאמרו דברי המהר"ל שנקרא הקדוש ברוך הוא ודברים אלו מפורשים היטב בהגה"ה הראשון שבתחלת פרק ב' שכתניא וז"ל 'והודו לו [-להרמב"ם] חכמי קבלה [שהוא וחכמתו אחד] כמו שכתוב בפרדס מהרמ"ק, אך דייקא אחר התלבשות אור אין סוף בכלים דחב"ד דאצילות אך לא למעלה מזה עיי"ש. ונתבארו דבריו באורך בספר שער היחוד והאמונה.

הוא וחכמתו, כן הוא בכל המדות. אמנם בתורה לא מצינו אלא ט"פ ויאמר ואמרו חז"ל (ר"ה לז.) כי תיבת בראשית נמי מאמר הוא, ויש להבין הלא לא נאמר בו 'ויאמר' ומדוע נקרא מאמר, אלא שבאנו לסוד המחלוקת (ע"י ע"ח שער כה פ"ה) בענין הספירות היכן מתחילין שי"א שתחלתן חכמה (כ"ה דעת הר"י סגי נהור) וכן משמע בספר יצירה (פ"א מ"ד), וי"א שתחלתן כתר (כ"ה דעת האר"י ז"ל צרוב מקומות). וביאור הענין ש'מבשרי אחזה אלוה' (איז"ט, כו) וכשם שיש כוחות בנפש רצה לומר כח החכמה כח הבינה שהם אורות פרטיים שבנפש, והנפש עצמו הוא אור כללי, אמנם יש מדה אחת שמתייחס לעצם הנפש, ויתכן לכנותו בשם מדה ויתכן לכנותו על שם עצם הנפש והוא הרצון, 'אם יש את נפשכם' (בראשית כג, ט) פירש רש"י - רצונכם, כי הפירוש של רצון הוא שאין טעם ברצון, כי אם יש טעם על פי חכמה אזי יש הכרח ואינו רצון גמור, ועצם הרצון אין בו טעם, רק שכן רוצה משום שכן הוא מציאות נפשו, שיש לו תענוג בזה משום שכן נברא. ועל דרך זה להבדיל אלף אלפי הבדלות מדת הכתר נקרא 'רצון העליון' אשר הוא כעין אין סוף עצמו ואינו מוגבל כבחי' החכמה, ואע"פ שגם בחכמה יש בו אין סוף, ומ"מ הוא קצת בהעלם מהטעם הנ"ל - וברצון הרי זה בגילוי שהרצון הוא בלי גבול - ולכן יש אומרים שאין לכניסתו

לאור הנ"ל ביאור ענין הנהגת הנסים

נחזור לענינינו בענין הנסים כי הנהגת הטבע הוא מצד החכמה עליונה אשר הוא וחכמתו אחד, - אע"פ שנאצלה ממנו מדת החכמה יש מאין כמ"ש המהר"ל - ומ"מ יש הנהגה למעלה מזו ויש כמה לשונות אשר אפשר לכנות בהם הנהגה זו וכולם הולכין אל מקום אחד. ובארנו מקצתם, א' יחודא עילאה, ב' הנהגת הכתר מדת הרצון, מצד שני בחי' חכמה ולמטה נקרא יחודא תתאה שורש הנהגת הטבע. וקודם שנתחיל לבאר ענין הנסים יש להוסיף כאן נקודה עמוקה כשם שבארנו שיש 'אור אין סוף פשוט בתכלית הפשיטות' כמו כן יש הנהגה המתייחס אליה דייקא, כדמוכח מדברי המהר"ל שכן הנהגת הנס משם שורשה, ויש לדעת כי הנהגה הזו פועל בתמידית באופן נעלמת, והוא הנהגה הנקרא בלשון הרמח"ל (דעת ומצוות, קסו; קל"ח פמ"ח חכמה, כח) 'הנהגת היחוד', ביאור הדברים שאע"פ שניתן האדם הבחירה לבחור בטוב או בהיפוך ח"ו, מ"מ תכלית הבריאה מובטח להתקיים מ"מ, וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין (רמז"ס משנה פ"ו ה"ה) נמצא שאין בחירה בתכלית הבריאה שהוא יחוד השי"ת שיתגלה בהכרח, ובכל דבר שנעשה בעולם מוכרח הוא באיזה אופן לסייע לגילוי היחוד, אמנם הנהגה זו נעלמת הוא

בדרך כלל, עיין באורך בספר דעת תבונות (סז).

ועל פי זה תבין ענין הנסים כי בעולם יש בתמידית הנהגה שלמעלה מהנהגת החכמה שנקרא הנהגת היחוד, שהרי מצד החכמה לבדה יש בחירה, ששם כביכול הקב"ה משתתף עם הנבראים בסוד יחודא תתאה אשר פרושו אחדות מצד הנברא, משא"כ מצד הנהגת היחוד הקב"ה הוא לבדו למען שמו שיתגלה אחדותו, ודבר זה מתגלה בגילוי בזמן הנס, ואכן מובן מאד מעלת הנס, אשר שורשו מהנהגת היחוד אשר נקרא הקב"ה לבדו בבחי' יחודא עילאה.

מצות סיפור יציאת מצרים

ועל פי הקדמות אלו יובן היטב ענין המצוה לספר ביציאת מצרים, שעומק המצוה הוא לגלות את הסוד של יחודא עילאה, איך שהקב"ה פשוט בתכלית הפשיטות ולית מחשבה תפיסא ביה כלל, והוא גילוי הכתר אשר למעלה מבחי' החכמה כמו שנתבאר, ואור הכתר הוא אור בלי גבול ממש, והיות שבחר השי"ת בליל פסח לגלות לנו גילוי זה, ע"כ מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים, וכל 'המרכה' לספר הרי זה משובח, שהרי אור זה של הנהגת הנסים הוא בלי גבול כנזכר לעיל שהוא בחי' רצון שאין לה צמצום, וזה שאמר בעל הגדה 'ואפי' כולנו חכמים כולנו נבונים כולנו יודעים את התורה', היינו אפי' מי שיודע סוד 'חכמה בינה דעת'

מצרים בלילה דסבירא ליה שאור זה שייך רק ליום, ודעת ר' אלעזר בן עזריה, שע"י קדושת ליל פסח יש כח לספר ביציאת מצרים בכל הלילות ויתבאר מזה במק"א בל"נ.

נסים - גילוי שורש הסדר

ע"כ בארנו נקודה הראשונה שבדברי המהר"ל בזו הקדמה בענין הנסים, ועכשיו נבאר קצת נקודה השניה, שבו דחה המהר"ל קשית הראשונים בענין הנסים, והוא כי פשטות הבנה בענין הנסים הוא שהם יציאה מן הסדר שהרי אין שום סדר שמים יתהפכו לדם, או שהים יבקע ויתהפך ליבשה, וזהו המעלה שיש בנסים, להורות שהקב"ה הוא למעלה מן הסדר כנ"ל, ועכשיו גילה לנו המהר"ל חידוש נוסף, שאכן גם בנסים יש סדר, ושורש ענין זה הוא נפלא מאד, שהרי כל מעלת הנסים שהם יציאה מסדר, והיאך שייך סדר, במה שהוא למעלה מן הסדר, ואנו לא נאריך בנקודה זו כעת, אבל יש להתבונן שנתגלה כאן קשר בין טבע לנס שהרי וודאי שורש הטבע הוא הסדר, וכאן נתגלה סדר יותר נעלה שהוא הנס, ואכן כל הטבע מושרש בנס ונמצא כי כשם שהנס מגלה האור שלמעלה מן הטבע אשר ממנה שורש הטבע, כמו שכתב המהר"ל ש'הקדוש ברוך הוא' מופרש ומובדל האציל את בחי' חכמה, כמו כן נתגלה שורש הסדר שיש

שהוא תכלית הידיעה שהשיג בחי' החכמה שלמעלה, אעפ"כ 'מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים', לגלות אור ה'כתר' שהוא החידוש של הנהגת הנסים, 'וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח', שהרי אין לה גבול. ועל דרך רמז ספ"ר ביציאת מצרי"ם עה"כ בגימטריא כת"ר חכמ"ה בינ"ה דע"ת, שזהו החידוש הנוסף כאן על החכמים והנבונים שיודעין את התורה, שנתוסף להם בחי' כתר, וממשיך בעל הגדה מעשה ברבי אלעזר בן עזריה וכו' והיו מספרים ביציאת מצרים עד שבאו תלמידיהם, ואמרו רבותינו הגיע זמן ק"ש של שחרית, והכוונה שהגיעו אלו התנאים לבחי' יחודא עילאה ע"י סיפור יציאת מצרים, והיות שיש בקריאת שמע שני בחי' יחודא עילאה - שמע ישראל, ויחודא תתאה - ברוך שם, ושני יחודים האלו הם שורש החיוב לקרות ק"ש ביום ובלילה, כי היום עיקרו יחודא עילאה והלילה עיקרו יחודא תתאה, אלא שהיות שצריכין לכללם יחד לכלול מדת לילה ביום ויום בלילה, להורות שהם אחד (ראה אריכות הדברים במאמר אור לארבעה עשר), ועיקר קריאת שמע של שחרית הוא מדרגת יחודא עילאה, והחידוש היה שהגיע לכך כבר 'באותו הלילה' שהיה ליל פסח, ואז זכו להמשיך אור הנסים שהוא בחי' קריאת שמע של שחרית, שאין אור זה מתגלה בדרך כלל בלילה. ובזה נוכל לפרש דעת חכמים שאין מזכירין יציאת

היה במדרגת שמע ישראל וכמנהג אנשי יריחו שהיה כורכין את שמע - היינו שהיו כופלין שמע ישראל במקום ברוך שם וענין זה יש בו אריכות ואין כאן המקום להאריך).

החילוק בין בראשית ברא אלקים והחדש הזה לכם

ושורש הנהגת הנסים התחילה ביציאת מצרים שאז אמר השי"ת למשה, החדש הזה לכם, שהוא חודש ניסן, שהוא בחי' נס' (מדרש לקמ טו"ז שמו"ב יג, ז), והוא הראשית של כלל ישראל, והיות שעיקר החידוש של כלל ישראל שהם דביקים ביחודא עילאה ע"כ הקשה לר' יצחק שהתורה היתה צריכה להתחיל מהחדש הזה לכם, ומה טעם פתח בבראשית שהוא סיפור מעשי בראשית שהם בחי' החכמה, והתשובה הוא 'לתת להם נחלת גוים' כי התורה מבררת גם יחודא תתאה, שנקרא נחלת גוים שהם רוצין להפריד החכמה מן הכתר - תדע שכן חילוק בין מס' כת"ר לחכמ"ה הוא נחל"ת גוים, וזה אשר הגיד לעמו לקשר יחודא עילאה - החדש הזה לכם, ויחודא תתאה - בראשית ברא אלקים, ובתיבות החדש הזה לכם מרומז זה הקשר שהס"ת אתוון מש"ה אשר בגימטריא סד"ר טב"ע, וכל התיבות עולין בגימטריא משי"ח ב"ן דו"ד, שג"כ בגימטריא סד"ר נסי"ם, אשר שייך לבחי' ראש

בחכמה מהיכן בא, והוא מבחי' הסדר שיש בהנסים ולכן נקרא ליל פסח ליל הסדר אע"פ שאנו עושין דייקא שלא כסדר כדי שישאלו התינוקות, ויגלו להם סוד הנסים שיצאנו מן הסדר, מ"מ נקרא סדר להורות שגם בזה יש סדר.

סדר הטבע וסדר הניסים בדרכי העבודה

ובדרכי העבודה יש לדעת שיש לנו עבודה של תורה ותפילה, והם ב' דרכי הדביקות של כנסת ישראל עם דודה, ויתכן שדרך התורה עיקרו בחי' יחודא תתאה, שהתורה הוא שורש סדר הטבע, בחי' 'קוב"ה אסתכל באורייתא וברא עלמא' (זו"ק ח"צ קס"א), 'אורייתא מחכמה נפקת' (שם קכ"א). והלכות התורה הם סדר קבוע שלא ישתנו לעולם, וגם הבנת התורה מושג לנו ע"פ שכל - בוודאי אין הכוונה לשכל מבעי אלא שכל הנשמה אלא שמ"מ שכל הוא - משא"כ עבודה של תפלה הוא לעורר את הרצון כביכול של הקדוש ברוך הוא, וכן נוסח התפלה הוא 'יהי רצון', שהתפלה יכול לשנות את חקי החכמה ולעורר את בחי' הניסים, וי"ל ע"ד רמז הרבי על תורה הוא מש"ה בגימטריא סד"ר טב"ע, והרבי על תפלה הוא משי"ח ב"ן דו"ד בגימטריא סד"ר נסי"ם, (ואע"פ שיש להקשות על סדר זה שהרי בגמרא (פסחים נו.) מבואר שמש"ה לא אמר ברוך שם, ולדברינו שייך משה דייקא לבחי' זו, הביאור בזה שהברוך שם של משה

והסימן על הגאולה היה 'פקד פקדתי' שהקדוש ברוך הוא יפקד את בחי' החכמה שיתקשר בכתר, שכן 'פקד' הוא בחכמה כמש"כ האר"י ז"ל (ע"ט שער יד פ"ט), ואתוון ת"י שבתיבת 'פקדתי' בגימטריא קדו"ש שרומז לכתר בחי' ה'קדוש' ברוך הוא, והם הת"י נימין שסודן כתר, זה וזה בגימטריא פק"ד פקדתי, שהוא המספר בגימטריא שבין 'בראשית' בר"א אלהי"ם ו'החדש' הז"ה לכ"ס, וכאשר נתגלה 'פקד פקדתי' נאמר החדש הזה לכם, ואז בעת הגאולה נתגלה הקשר בין הנס והטבע ויצאו ישראל מן הגלות, ששורשו הפרדת החכמה - בחי' אלקים, מהו"ה - שהוא בחי' כתר.

חדש, כידוע מענין דוד מלך ישראל חי וקים, שמרומז בחי' דוד בהתחדשות הירח. וכל זמן שלא היה קשר בין יחודא עילאה לתתאה היו ישראל בגלות במצרים, שאין רצונם של המצריים להכיר בשם הוי"ה, כמו שאמר פרעה לא ידעתי את הוי"ה, ורק הכיר בשם אלקים, כמו שאמרו (שמות ט, טו) 'אצבע אלהים היא', היינו מצד הנהגת החכמה לבד, ולא רצו להכיר בחי' הראשית האמיתי שהוא הכתר, אשר שם מושרשים כלל ישראל שנקראו 'בני בכורי ישראל', ולכן עיקר המכות והנס היה מכת בכורות, שהוא להורות שאין להם למצרים ראשית אמיתי שנקרא בכור.

פרק ב' גוי מקרב גוי

הוצאתיך מארץ מצרים' (שמות כ, ז), ולא נאמר אשר בראתי שמים וארץ וכדומה, שאין שום דבר שיגיד על אמיתת מציאות הבורא כמו יציאת מצרים. אבל יש להתבונן שיש עוד דברים שנעשו בליל פסח, והוא התהוות 'עם ישראל' כי עד ליל פסח לא היה מציאות של עם הוי"ה כלל, ואף האבות והשבטים היו יחידים ולא היו 'עם' ובליל פסח בחר בנו השי"ת מכל העמים, כמש"כ ואתכם לקח ה' ויוציא אתכם מכור הברזל

הקשר בין גילוי הנסים - התהוות עם ישראל - יציאה מגלות

למדנו מדברי המהר"ל גודל מעלת הנסים שנתגלו בליל פסח שהוא הזמן שבחר השי"ת לגלות את אור הנסים, ולכן ידענו ששורש האמונה הוא ביציאת מצרים, שאז נתגלה השלימות של אלקות כביכול, שלא נמצא שום דבר בעולם שיש בו גילוי אלקות כל כך כמו יציאת מצרים, ועל זה נאמר 'אנכי הוי"ה אלהיך אשר

מאמר ג.

שאו שערים ראשיכם

מעמד הכנסת ס"ת - ח' טבת תשפ"א

מושפלת עד תחתיה. בדרך כלל אנו חושבים כי עיקר הקושי להמשיך איזה דבר שבקדושה היא הקושי לגלות ולחדש דברי תורה אמיתיים, אבל אם יהיו הדברי תורה אמיתיים וברורים ממילא יתקבלו בלב המקבל. ואין זה נכון שיש קושי גדול שיפתח המקבל את לבו כנכון לקבל בתוכו הדברי תורה. כל מגמת דוד המלך ע"ה היה למצוא מקום לה' שהיה מחפש איזה מקום מוכשר לקבל כנכון את הארון שבו מונחים הלוחות והתורה. ולכן כאשר נכתב ס"ת עדיין אין מקום לשמחה כי מי יאמר שיזכה להכניס התורה למקומה הנכון. אמנם כאשר זוכה להכניס התורה לארון הקודש אזי יש שמחה. 'כה אמר הוי"ה אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל הגבור בגבורתו אל יתהלל עשיר בעשרו, כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידע אותי' (ירמיה ט, כז-כג), כי גם בכל מעלות רוחניות שיש בעולם, חכם - הלומד מכל אדם, גבור - הכובש את יצרו, ועשיר השמח בחלקו (אבות פ"ד מ"א), עדיין אינו מוכרח שקנה את המעלה כנכון. כשם שהוא עכשיו בדרגה של חכם גבור ועשיר, כמו כן

זה היום עשה הוי"ה נגילה ונשמחה בו על שזכינו לשמחת התורה. ואין העת להאריך כי עת לכל חפץ ועתה הוא עת רקוד יותר מעת לדבר, ומ"מ לא עת לחשות הוא ונשתדל בקוצר אמרים לפרש מליבא לפומא שמחת הלב שאנו שמחים היום.

מהו השמחה של הכנסת ס"ת

מנהג ישראל תורה וקוראין סיום כתיבת ספר תורה בשם 'הכנסת ספר תורה', והדבר מחוסר הבנה, שהרי השמחה הוא מכח כתיבת הס"ת או מסיבת נמרה של תורה, ואיזה מצוה יש בהכנסת ספר תורה. למדנו כעת בשיעורי חסידות בישיבה כי כל דבר שבעולם כלול בתוכו שתי בחינות 'האור' שהוא השפע עצמו והכלי שהוא מקבל את השפע, וכח המשפיע נקראת ימין והמקבל נקראת שמאל וכשם שכל אחד צריך לשתי ידיים כך בכל בחי' נמצאת אלו הב' בחינות. ב"ה זכינו בדור הזה לרבוי השפע של תורה באופן שלא היה בהרבה זמנים אבל כל זה הוא מצד השפע, אבל הכלי לקבל השפע

שערים זה בזה, אמר עשרים וארבע רננות ולא נענה עד שאמר (דברי הימים ב ו, מ) 'אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דויד עבדך' (עי' שם ל), פירוש הדברים כי היה קושי מיוחד אחר כל עבודת בנין בית המקדש עדיין לא היה מקום בפתחי עולם שיכנס הארון לשם, והפתחי עולם הן מרומזים גם כן על פתחי הלב אשר כל מלך ישראל - מאן מלכי רבנן (גיטין סג) - שרוצה להכניס דברי תורה בלבבות ישראל צריך לצעוק כ"ד רננות ועדיין לא נענה עד שנתעורר כח וזכותו של דוד, כי בימי דוד לא עמדו כמה גדולים על מעלתו של דוד כי מצד השפּע של תורה היו כמה גדולים יותר מדוד, אבל כחו של דוד היה לעורר מקום לה' ובזה אין בדומה לו. 'באותה שעה נהפכו פני כל שונאי דוד כשולי קדירה', כי זהו כוחו של הנעים זמירות ישראל לעורר בלבב כל ישראל שיפתחו השערים למלך הכבוד. ופתיחת השערים תלוי בהכרה ב'מלך הכבוד', כי כפי מה שהמקבל מכבד ומוקיר את ערך התורה כך יהיה פתיחת לבו, ואם דבקו השערים זה בזה, זאת אומרת שיש בהם כבוד לדבר אחר זולת ארון ברית ה'. ע"כ ביקש 'מי הוא זה מלך הכבוד' (מסליס כה, י), וכי יש בעולם איזה מציאות לכבדו זולת מלך הכבוד, ובזכותו של דוד נתקבלה תפלה זו ויבא מלך הכבוד.

מאחורי הפרגוד שמעתי כשאחד מן הבחורים אומר 'איני רוצה

יתכן שבמהרה ינתק המעלה הימנו, וא"כ במה יתהלל. אמנם כאשר הוא מרגיש שהקב"ה משפיע לו השפּע ומתקשר בו אז יתהלל המתהלל, כי מקבל השפּע מאת נותן השפּע ויודע ממי קבלו 'השכל וידע' - מלשון התחברות, 'אותי' - שורש השפּע.

לפני שזכיתי למסור שיעורים לתלמידי חמד בישיבת 'היכל התלמוד' סיפר לי אחד מעשה נורא מהגאון הגדול רבי אברהם יוסף רוזנבלום זצוק"ל, שאברך אחד ביקש ממנו הדרכה לפני שקיבל התמנות להיות מגיד שיעור בישיבה, ואמר לו 'הזהר שכל שומעי לקח, בסוף השנה, לא ישנאו את התורה יותר מתחילת השנה...', עכ"ד. וסיפר האברך שבאותו פרק היה משתומם וכי זה היה ההדרכה למגיד שיעור... ועכשיו לאחר עשרים שנה הוא מבין היטב מה שאמר, עד כאן הסיפור. ונוכל לומר, אע"פ שבוודאי אמר הגדול בישראל מסר הדרכה הנכונה וח"ו לא באתי לחלוק על דבריו הגדולים, אמנם אם זהו הדרכה למגיד שיעור הרי זה עלבון גדול לתורה, כי התורה שהוא שעשועים של הקב"ה שמלאכי עליון חמדו אותה, היעלה על הדעת שתהא נמאסת בעיני הבחור ע"י המגיד שיעור שמוסר לו התורה???

דבקו שערים זה בזה

בימי שלמה כשבא להכניס הארון לבית קודש הקדשים דבקו

תחתון. פעמים יש מגיד שיעור שאומר דברים נפלאים ועמוקים בתורה ואין לו מזל שיכנסו הדברים ללב, כי הכל תלוי במזל גם פתיחת ההיכל ובעתות רצון כאשר מאיר מזל העליון נפתחו ארובות השמים בתורה ואז כמו כן נפתחים למטה לבבות בני ישראל בני ישראל לקבל התורה, ולכן בעת פתיחת הארון שהוא עת רצון אנו אומרים 'יהא רעוא קדמך דתפתח לבאי באורייתא' (עי' זוה"ק ח"ג ר"ו), כי צריכין עת רצון שיפתח הלב להכניס התורה שזכה להתגלה ולירד ממקום גבוה, שיזכה להתיישב במנוחה נכונה בלב פתוח.

כשם שאמרנו שבכל דבר יש ימין ושמאל, הימין הוא השפע והשמאל המקבל השפע מצינו בתורה גופא לומדי תורה שצריכין סעד מתומכי תורה עבודת התומכי תורה הוא לבבד את הלומדי תורה ולהכיר במעלתם, ועל זה נאמר 'אורך ימים בימינה בשמאלה עשר וכבוד' (משלי ג, טז), ואמרינן (שנ"ג סג.) 'למיימינין בה אורך ימים... למשמאילים בה עושר וכבוד', ויתכן שהכוונה מיימינים הם העוסקים בתורה ותורתם אומנתם שמרגישים החיים שבתורה, וע"כ הם זוכים לחיים מדה כנגד מדה, והמשמאילים הם התומכי תורה שעושים הכלי להחזיק התורה שמכבדין את התורה כראוי וע"כ זוכין לעושר וכבוד. ומה שחושבים תמיד כי הלומד תורה הוא המשפיע והתומך תורה מקבל

לשמוע בעת ההכנסת ס"ת כי בשיבתנו כל בחור הוא ספר תורה. ואנכי אעשה כדבריו ולא משום שהנני רוצה למלאות בקשתו אלא שהאמת הוא שאינו נכון לומר כן, שהרי אמרו חז"ל (מכות כג:) **שגברא רבה** הוא כמו ספר תורה, ומ"מ כל אחד מישראל יש לו אות בתורה, כי ישראל ר"ת י"ש ש"שים ר'בוא א'ותיות ל'תורה כנודע (מגלה עמוקות אופן קפו, והוא עפ"י ד' הו"ו"ס לא, ועי' תשובות מו"י סי' רלה), אבל מה שאני אומר הוא כי בשיבתנו כל בחור הוא ארון הקודש שמכניסים בתוכו הדברי תורה. עוד זאת אומר כי אין מעלת הארון הקודש פחותה מהתורה עצמה, ואף מתגלה בה מעלה שאינו מתגלה בתורה עצמה. יש ישיבות נתיבות התלמוד, עמק התלמוד... אבל ישיבתינו הוא 'היכל התלמוד', כי הדגוש אצלינו הוא שיכנסו הדברי תורה לתוך ההיכל. והכל יודעים כי כל תלמידי הישיבה לא עוד שלא קנו שנאה ח"ו להתורה בהיותם בישיבה אלא שכולם קנו יותר אהבת התורה ונתקשרו לתורה יותר מקודם שבו להיכל התלמוד. ויש לומר 'הכל תלוי במזל אפילו ספר תורה שבהיכל' (זוה"ק ח"ג קלד.), ונודע מפי חכמי אמת (עי' שער יג פ"ט) שיש ב"ג מדות ב' מזלות, מזל עליון - שורש התורה, ומזל תחתון - שורש נשמת ישראל וא"כ כשם שיש מזל פתיחת השער של תורה שיתגלה, כמו כן יש מזל שיפתח הלב לקבל התורה, וזהו 'ספר תורה שבהיכל' שתלוי במזל

אומרת כי בני 'היכל התלמוד' צריכין ללמוד מבני 'היכל התפלה' שהם כשלעצמן בני תורה אמיתיים והם מוקירים התורה של תלמידי הישיבה אף שזהו ויתור מצדם פעמים גם מחלקם הרוחני, מ"מ עושין הכל למען כבוד התורה. ע"כ אנו צריכין ללמוד מהם כמו שאמרו וכי 'בימינה אורך ימים איכא עושר וכבוד ליכא', אלא כ"ש עושר וכבוד (שנמ שס), לרמז כי העוסק בימין של תורה ג"כ צריך לכבד את התורה ולקבלה בכבוד הראוי.

ואסיים בברכת הדיוט שיזכה מורינו הרב שליט"א שלא יצטרך לזעוק כל כך רננות עד שיפתחו השערים, ונזכה לראות פתיחת פתחי הלב בפתחו של היכל כפתחו של אולם עד שנזכה שיבוא מלך הכבוד בב"א.

ממנו אין זה נכון לגמרי כי יש דברים שהלומד תורה צריך ללמוד מהתומכי תורה כי כאשר התומכי תורה מכירים כנכון גודל הערך של לימוד התורה אזי יש לשאול מהלומד תורה האם אתה מחשיב את התורה שלך כל כך כמו התומך. וכאשר נתאבק יעקב עם שרו של עשו נפגם ירך השמאל שהוא 'תמכין דאורייתא' (זו"ק מ"א קע"א), כי כאשר יש חסרון בהתמכין דאורייתא הוא מצד השמאל שבשמאלו עושר וכבוד. אמנם כאשר אנו רואין היום תיקון ההוד המסירות נפש של חברי הקהילה שבאו בכל כוחם לחזק ידי הישיבה, רצוני לשאול מהתלמידים האם אתם מחשיבים תורתכם כל כך כמו התומכים ברור הוא שיש מקום לתיקון בזה. והספר תורה יצא היום מ'היכל התפלה' ל'היכל התלמוד', זאת

